PETERS JUL

Morgenudsendelser i Danmarks Radio, program 1,

december 1990

MANDAG

Indledende musik: "Børn og voksne i kærlig krans", forspil og vers 1:

Børn og voksne i kærlig krans
rundt omkring træet vandre
alt under lysenes festlige glans
hånd i hånd med hverandre ...

Udsendelsens tekst:

Jeg glæder mig i denne tid;
nu falder julesneen hvid,
så ved jeg, julen kommer!

"Peters Jul - vers for børn - af J. Krohn", står der på forsiden af den julebog, som nu i snart 125 år har glædet børn og voksne i Danmark - både på grund af sine rim og på grund af de dejlige tegninger i blide pastelfarver.

Det vil sige: til at begynde med var den bare i sort/hvid, men i 1889 kom den i farver og med tegneren, Pietro Krohns navn trykt på forsiden.

I vort århundrede har også Herluf Jensenius lavet tegninger til *Peters Jul,* - men jeg holder mig nu til den gode gamle, den i farver fra 1889.

Den gode gamle, siger jeg, og så bliver man jo let spurgt: At læse *Peters Jul* - er det ikke nostalgi?

For hvis det er det, så er det vist ikke så godt. Nok kan jeg ikke nå at følge med i hele samfundsdebatten, og dermed kniber det sikkert også med at have den helt moderigtige mening hver eneste dag, - men så meget har jeg dog forstået, at nostalgisk, - det er ikke godt.

Hvis man er nostalgisk, så er man "yt"!

Men hvad er overhovedet nostalgi? Normalt bruger vi jo ordet om - skal vi sige: "længsel efter fortiden".

Men det er faktisk først i nyere tid, man er begyndt at bruge nostalgi om noget, der betegner længsel efter en svunden tid.

Egentlig betyder ordet "hjemvé" - altså noget, der ikke har at gøre med tid, men med rum, med sted: jeg er ét sted, nemlig her, men jeg længes efter at være et andet sted, og det er ikke bare dér, men det er hjemme. Nostalgi betyder hjemvé; længel efter at komme hjem.

Jeg tror faktisk, at vi i vores tid *er* nostalgiske; ikke fordi vi længes efter komme tilbage i tiden (vi kan jo godt se, at vi på mange måder har det bedre end i fortiden og dét ikke bare i materiel forstand), - men vi har nok en følelse af, at vi er kommet væk fra noget centralt, - at vi på en måde er kommet væk hjemmefra; at der er en kerne i tilværelsen, vi gerne skal ind til igen.

Naturligvis er ikke ethvert skridt frem et fremskridt, ligesom ethvert skridt tilbage ikke er et tilbageskridt; det er med skridt som med skidt: det må vurderes nærmere!

Og det skal vi gøre i denne uge, hvor vi skal bruge *Peters Jul* som grundlag for sådan en vurdering; ikke fordi jeg som sagt tror, vi længes efter at leve i 1866, hvor bogen blev skrevet; end ikke i 1889, hvor den kom i farver, men fordi *Peters Jul* alligevel berører noget, vi savner, og som vi derfor skal - ikke tilbage til, men hjem til.

Jeg glæder mig i denne tid;
nu falder julesneen hvid,
så ved jeg, julen kommer!
Min Far hver dag i byen går,
og når han kommer hjem, jeg står
og ser hans store lommer.

Og på hans bord forleden dag
jeg så et yndigt lille flag,
og det jeg ikke glemmer.
Papir han klipper med en saks;
men når jeg kommer ind, han straks
sin stads i skuffen gemmer.

I de første vers i bogen begynder præsentationen af hele dens verden, - naturligvis en lille-verden, for bogen er jo som skrevet af en lille dreng - måske Johan Jacob Krohn himself som barn.

Og bogens stemning: "Jeg glæder mig i denne tid" - ærlig talt, hvormange glæder sig i denne tid?

I vores kultur har vi jo vænnet os til at bruge 49 % af vores tid og vores kræfter på at ruge over fortiden; andre 49 % på at spekulere og være bange for fremtiden, - og så er der jo kun sølle to procent tilbage til den nutid, vi alene *kan* leve i, og slet ingen procent tilbage til at glæde sig.

Og hvis vi endelig kan finde noget at glæde os over, så er vi så bange for at miste det, at denne frygt overskygger vores glæde, så den helt falmer bort.

Næh, "jeg glæder mig i denne tid", - det er det første element i dén menneskelivets kerne, vi har brug for at finde hjem til, og intet er bedre til dét end julen, - ovenikøbet *Peters Jul*.

TIRSDAG

Indledende musik: "Børn og voksne i kærlig krans", forspil og vers 1:

Børn og voksne i kærlig krans
rundt omkring træet vandre
alt under lysenes festlige glans
hånd i hånd med hverandre ...

Udsendelsens tekst:

"Jeg glæder mig i denne tid, nu falder julesneen hvid; så ved jeg, julen kommer" - og i går mødte vi Peters lille verden: Først ham selv, hans far, hans mor, og senere kommer hans storesøster, bedstemor, gårdskarlen Anders, pigen Karen og bageren - ja, og julegåsen.

En lille verden, ja, bevars, men det særlige er, at den består af mennesker, der - som vi siger i dag: kommer hinanden ved; det vil sige: har nogle relationer på en personlig måde.

Peters Jul giver os billedet af en lille, samvirkende flok af mennesker, der betyder noget for hinanden. Ikke én eneste af dem kan undværes (herunder julegåsen, selvfølgelig). De de befinder sig i forhold til hinanden i sådan en gensidig væren-til; en gensidig yden noget til de andre; bevars, for penge, når det gælder gårdskarlen, pigen og bageren (og gåsen har naturligvis heller ikke været gratis), men dét, at samfundsøkonomien bygger på penge, behøver jo ikke føre til, at de menneskelige relationer bliver reduceret til dét, der kan udtrykkes i kroner og øre.

Vi er så tilbøjelige til at sige om nogen: "Det manglede da bare; hun er jo blevet betalt for det!" Nej, hun blev kun betalt for det, man kan betale med penge; dét, som ikke kan betales med penge: d.v.s. hjertet, medmenneskeligheden, varmen i lille-verden, dét kommer til at mangle, hvis tariffer og overenskomster er det eneste, der regerer verden. Alle skal selvfølgelig have deres overenskomstmæssige løn, ingen tvivl om det, men hvis vores samfund og vi selv som mennesker ikke skal komme til at mangle de værdier, som ikke er nævnt i overenskomsten - lad os f.eks. kalde dem: "Peters Jul-værdierne" -

så må vi til at tænke på, at en sådan overenskomst ikke siger alt om, hvad man som menneske skal yde til andre.

Vi møder altså Peter i hans lille verden, hvor han glæder sig, og hvor han ser alle tegnene på, at julen kommer.

Sådan et barn bliver jo utålmodigt, - og det er faktisk derfor, J. Krohn har skrevet *Peters Jul*.

Bogen er beregnet til at blive læst, - ikke *af* Peter, for han er for lille til at kunne læse, men *for* Peter - og hvem skal så gøre det?

Det skal såmænd hans mor.

Hans mor!? Hva'be'har? Det gamle kønsrollemønster, altså!

Ja, hør nu blot, hvad Krohn skriver i forordet; så kan det jo godt være, at det bagefter mere er os mænd, der har grund til at grynte over den faderrolle, der bliver os til del - eller til rest!

Nu skal I høre:

Det er den danske moder,
hvem bogen bliver sendt;
og hvorom vi vil bede,
det ved hun vist omtrent.
Når *hun* blot den vil vise
sin datter og sin pog,
da bliver rigt og prægtigt
hvert billed i vor bog;
og dersom *hun* vil læse
den simple, ringe sang,
ja, så får verset vinger
ved hendes stemmes klang;
thi end bestandig gælder
de gamle, gyldne ord:
Som Far kun få der findes,
men ikke én som Mor!

Hvad sagde jeg? Det er os mænd, som skulle beklage os: "Som far kun få der findes, men ikke én som mor!"

Men sådan behøver man nu ikke forstå det, og denne skelnen mellem far og mor er ikke det centrale i verset! Det er vores tid, som har fået alt dét dér med kvinderne og mands-chauvinismen på hjernen; i virkeligheden står der naturligvis:

At der er ingen, der kan være mor, sådan som kun en mor kan være det!

Kort fortalt - og lad det så nu alligevel gælde for både mor og far (han klipper jo hjerter med en saks, det vil sige: han kan også kan noget specielt i forhold til Peter!) - kort fortalt: Forældre har noget at give deres børn, som ingen andre i verden kan give dem; børn har behov for noget, som de kun kan få hos netop deres far og mor:

Thi end bestandig gælder
de gamle, gyldne ord:
Som Far kun få der findes,
men ikke én som Mor!

ONSDAG

Indledende musik: "Børn og voksne i kærlig krans", forspil og vers 2:

Ak, om vi kunne føre enhver,
som er forladt og ene,
ind under lysenes rigdom her
under de grønklædte grene.

Udsendelsens tekst:

"Jeg glæder mig i denne tid" - og det gør Peter også, for ud over far og mor og sin søster og de andre derhjemme har han endnu én meget afgørende person i sin lille-verden.

Hende hører vi om under overskriften "Bedstemor inviteres":

Du gamle, rare Bedstemor,
hvor var det dejligt, at du tror,
at nok du ud tør køre.
Og juletræet er så stort;
jeg så det stå i vores port. -
Nu skal du bare høre!

Og så fortæller Peter, hvordan juleaften skal forløbe: om risengrøden med mandelen, om gåsen med de hvide papirmanchetter, om mors juleknas og fars søndagspibe.

Men det vigtigste kommer i sidste vers - for sådan er jo børn: det er først til sidst, de kommer i tanker om, hvad det var, de kom for at sige:

Far vel! For nu vil Karen gå.
Men jeg dig ikke sige må,
hvad vi skal hen og hente. -
Og kom nu rigtigt tidligt, hva'?
Du kan jo køre hjemmefra,
før lygterne er tændte!

Og kom nu rigtigt tidligt, hva'? - Peter er på adventsbesøg hos bedstemor; han er kommet sammen med pigen Karen, og *hans* store opgave er: at invitere bedstemor til juleaften; og *hendes* store opgave er: at lade sig invitere til juleaften af Peter.

Jeg var engang i Kina, hvor jeg bl.a. besøgte et psykiatrisk hospital. Jeg kunne ikke lade være at lægge mærke til, at der var mange, - rigtigt mange unge patienter.

Vi talte om det, og én af de kinesiske læger havde en forklaring: De har manglet deres bedstemor! sagde han.

Det skal man selvfølgelig forstå på baggrund af kulturrevolutionen, som jo også prøvede at opløse familiemønstret i Kina, hvor bedstemoderen ellers har en meget stærk placering.

Men man behøver ikke tage til Kina for at finde ud af, at bedsteforældre betyder noget afgørende for børn og unge, - lige som børnebørnene betyder noget afgørende for dem.

Vi ved jo alle, at der er nogle år, hvor unge mennesker har brug for at kunne betro sig til voksne, som de føler sig helt sikre på og trygge overfor, men som ikke *kan* være deres far og mor. Som far og mor duer man ikke i de år, hvor børnene er i puberteten, - det skal man ikke græde over, det kommer igen senere!

Men bedsteforældrene er jo netop sådanne voksne, som ingen ung tvivler på, og som kan snakke med de unge uden at være involveret på samme måde, som forældrene uundgåeligt selv er det - og uden at involvere de unge på netop den måde, de ønsker sig frigjort fra.

Kulturrevolutionen havde skilt mange unge fra deres bedstemor, sagde den kinesiske læge.

Jeg har naturligvis ikke forudsætninger for at bedømme, om den forklaring holder. Men Peter er ikke i tvivl, når han skal beskrive juleaften for bedstemor: den kan ganske simpelthen ikke holdes uden hende:

Og kom nu rigtigt tidligt, hva'?
Du kan jo køre hjemmefra,
før lygterne er tændte!

Også her tror jeg, vi godt kan tillade os lidt nostalgi; ikke efter den tid, hvor bedstemor blev hentet i hestevogn, før lygterne blev tændt, men som hjemvé efter en situation, hvor alle familiens generationer kan komme til at spille den rolle for hinanden, som ingen af dem kan undvære, og som ingen andre kan overtage.

Vi kan allesammen være noget for hinanden, som ingen andre kan være; ethvert menneske er faktisk den eneste, som kan udfylde netop dette menneskes plads i forhold til andre; i den forstand er vi alle uerstattelige og uundværlige.

Og derfor siger Peter:

"Du gamle, rare bedstemor,
hvor det var dejligt, at du tror,
at nok du ud tør køre!"

Hvor var det dejligt, at hun vil komme til jul, for der er ingen andre end bedstemor, der kan være ens bedstemor, og et barn har ikke nok i at være barn, - det har også brug for at være barnebarn; og kun en bedstemor (og en bedstefar, forstår sig) kan gøre én til barnebarn!

TORSDAG

Indledende musik: "Børn og voksne i kærlig krans", forspil og vers 2:

Ak, om vi kunne føre enhver,
som er forladt og ene,
ind under lysenes rigdom her
under de grønklædte grene.

Udsendelsens tekst:

"Jeg glæder mig i denne tid" - men det skulle såmænd ikke undre mig, om der var nogen af lytterne, som er ved at få nok af *Peters Jul!*

Al den private snak fra det snævre familieliv, ja, den er vel nok nostalgisk og helt ude af trit med vores tid. Vi er jo slet ikke orienteret mod denne lille-verden, men mod den store verden, mod de sociale relationer, det samfundsrelevante ...

Udmærket, så tager vi fat på dét!

Vi er nået til afsnit III, "I mørkningen juleaften"; bedstemor er kommet - før lygterne blev tændt; gårdskarlen Anders er ved at sætte træet i fod ude i gården, og Karen står rødmosset i køkkenet og rører i grøden.

Peters utålmodighed har nået dramatiske højder, så han plager Bedstemor om en historie, og hun fortæller:

Hver juleaften, netop nu,
når julegrøden koger,
da vandrer - Peter, hører du? -
igennem aftnens tåger
med store kanestøvler på
den gamle jul til staden.

Og bedstemor fortæller om, hvordan julemanden går med sit lange skæg og et strålende lys sat oven i hatten. Han går fra hus til hus, men han lytter lige lidt ved døren.

Han vide må, før ind han går,
om der er slemme drenge.
Og hører han, at Far er vred,
imens han træet tænder,
han rokker straks ad trappen ned
og ud på gaden render.

Men hører han, at Far og Mor
er glad for deres drenge,
imens de pynter julebord
og lys i træet hænge,
da ler den gamle julefar
og ind i stuen smutter.

Og bedstemor fortæller om, hvordan han tænder julens lys i det hjem:

Se, dér, hvor julen ej gik ind,
hvor ej han ville tænde,
har lysene et dårligt skin
og vil slet ikke brænde;
men der, hvor julen har dem tændt,
de stråle, og de skinne.
Og derpå har nu let man kendt,
om julen var derinde.

Bedstemors fortælling handler på en måde om forholdet mellem vores adfærd og vores lykke, men også om det omgivende samfund og den private tilværelse.

Den gamle jul er ikke i hjemmet på forhånd, trods alle forberedelser, trods bedstemor og Anders og Karen, far og mor og storesøster Hanne - og julegåsen ikke at forglemme.

For naturligvis betyder også de ydre forhold enormt.

Det ved vi jo alt om i vores tid. Til gengæld er vi måske tilbøjelige til at vente, at samfundet kan indrettes sådan, at alle goder... ja, lad os bare tage julen som eksempel: vi

venter, at samfundet kan indrettes sådan, at julen kommer til os - uden hensyn til, hvordan vi selv lever.

Og julen kommer faktisk også udfra, vandrende gennem aftnens tåger i sine store kanestøvler, og julen henvender sig faktisk ved hver eneste dør med sit tilbud om et strålende lys, - men så lytter han, for der er i tilværelsen en vis, ubønhørlig logik.

Det er ikke, fordi julen vil straffe nogen og belønne andre; men samfundet kan bare ikke indrettes sådan, at det kan levere julen, hel og varm, - ligegyldigt, hvordan vi selv indretter os.

Selvfølgelig ønsker vi mennesker et varmt samfund, men man kan ikke lave et varmt samfund, der består af kolde mennesker.

Og ligesom alle andre ting, der betyder noget for os mennesker, - ja, så står julen faktisk lige lidt på trappen og lytter.

Det er ikke belønning; det er bare logik, konsekvens. Tilværelsen er sådan, at den ikke kan snydes (i hvert fald ikke ret længe ad gangen), og resultatet kan enhver betragte i vores samfund - eller som der står i Peters Jul:

> Og derpå har nu let man kendt,
> om julen var derinde!

Nu er jo intet lettere end at hakke på vores samfund og vores kultur - og det er faktisk slet ikke meningen med at læse op af *Peters Jul.*

Tværtimod, jeg mener faktisk, at *Peters Jul* er udtryk for nogle værdier, som ligger gemt i det danske folk, og som vi bare skal grave frem.

Og det tror jeg såmænd, vi er ved at opdage.

FREDAG

Indledende musik: "Børn og voksne i kærlig krans", forspil, men intet vers.

Udsendelsens tekst:

"Jeg glæder mig i denne tid, nu falder julesneen hvid, så ved jeg, julen kommer!"

Men der er også mennesker, som har svært ved at glæde sig. De er for eksempel bange for noget, - måske er de bange for, at den offentlige sektor, som de enten er afhængige af, eller som de er ansat i, skal blive ødelagt.

Jeg tror ikke, der er nogen dansker, der er så dum, at han eller hun vil undvære en god offentlig sektor, selvom de da godt vil spare på den, når det er nødvendigt, naturligvis.

Vi danske ønsker ikke den offentlige sektor ødelagt, selvom vi må luge i den, som enhver god gartner må luge, hvis han skal få de rigtige grøntsager frem. Og vi ønsker naturligvis ikke, at de former for offentlig service, som - i et land, hvor man ikke ønsker dybtgående sociale spændinger - kun kan varetages af det offentlige, skal gå over på private hænder.

Derfor har jeg egentlig heller aldrig brudt mig om ordet privatisering.

Jeg vil hellere tale om *personalisering,* - og dermed understrege, at selvom vi skal have en god og velfungerende offentlig sektor, så kan dén ikke alene bære det sociale og solidariske ansvar i samfundet, - det må også bæres af enhver af os som personer.

Vi skal have et ordentligt sikkerhedsnet i form af en effektiv bistandslov; men et offentligt sikkerhedsnet kan aldrig erstatte, hvad enhver af os må gøre, hvis vores samfund skal være socialt.

Den er gal, hvis vi tror, at det bare er socialkontoret, der skal gøre samfundet socialt. Det skal vi sandelig alle sammen være med til at gøre, hver eneste person.

I *Peters Jul* træffer vi denne, private og personlige solidaritet i afsnittet, der handler om den fattige Rasmus, der kommer på besøg i juledagene.

Den fattige Rasmus er kommet herhen.
Han har det derhjemme kun dårligt; men
nu skal vi ham nok fornøje.
Et godt stykke legetøj skal han få,
og Mor hun siger, hun vil gå
og hente min ældste trøje.

De billedbøger, vi har, skal han se,
og så vil han nok blive glad og le,
og vi vil med Rasmus lege.
Og Mor en kop kaffe ham skænke vil
og skære af julekagen dertil,
og vi vil ham æbler stege.

Lad mig sige det helt klart: Selvfølgelig skal vi slet ikke have nogen fattig Rasmus i Danmark overhovedet!

Og selvfølgelig skal de vanskeligst stillede ikke være henvist til privat velgørenhed.

Men de skal så sandelig heller ikke være henvist alene til de offentlige systemer, - for så får de det heller ikke godt, hvad hver eneste dags avis kan berette om.

Thi selv det bedste socialvæsen (og i forhold til resten af verden har vi jo trods alle problemer sådan ét i Danmark) - selv det bedste socialvæsen kan aldrig være dét for den fattige Rasmus, som kun Peter kan være.

Peter gør ikke socialkontoret overflødigt, selvom han kan bidrage med både legetøj, billedbøger, kaffekop, julekage og stegte æbler.

Men omvendt kan socialkontoret aldrig erstatte Peter, ikke i nogen måde, selvom det evner at udbetale langt større beløb, end der skal til for at give legetøj, billedbøger, kaffekop, julekage og stegte æbler.

For socialkontoret kan ikke lege med Rasmus!

Socialkontoret kan ikke lege med Rasmus, - der skal en Peter til.

Thi vi mennesker henter nu engang vores selvværd gennem andre menneskers værdsættelse af os.

Og gennem den personbårne kærlighed, som hele julen lægger op til og drejer sig om.

Eller som det hedder i *Peters Jul:*

Om Jesusbarnet fortalte Mor
så mangen aften, vi sad derhjemme;
vi kan hans bud og hans milde ord,
vi ved, at aldrig vi dem må glemme.
Når stjernen skinner,
om Ham os minder
vort juletræ.

Glædelig jul - glædelig Peters Jul!

Afsluttende musik: "Børn og voksne i kærlig krans", forspil og vers 3:

Ak, om vi kunne med barnetro
fylde de hjerter, som græde!
Så at de følte barnefro
julens velsignede glæde ...